տակաւին. վայրկեանէ վայրկեան կը սպասէի պատուելիին կրքին պայթելուն իմ վրայ, քանի որ յանդգներ էի ծաղրել իմ անծաղրելի վարժապետիս քալուածքը. բաբեբախտօրէն առանց փոթորկի անցուցինք օրը։

Մէկէ աւելի ամիսներ անցած էին, և ես սկսած էի վերջապէս ճանչնալ այրուբենը, բնակոթը – քանի քանի անգամներ մաշած աղտոտած թղթին վրայ փակցուած ուրիշ թղթերու խաւերէն բաղկացած տախտակ է այս դասագիրքը – զգուանք կ'ազդէր ինծի, իր ցամաք ու նոյնաձեւ տեսքովը։ Եւ որովհետեւ տառերը կը ճանչնայի, վարժապետս կանչեց, ազդարարեց ինծի թէ՝ բնակոթս մէկդի պիտի նետէի ու քերական պիտի կարդայի...։ Այս կանխիկ ազդարարութեան բուն իմաստը վերջը հասկցայ։ Մայրս, ըստ տեղական սովորութեան, քաղցրեղէններով լեցուն ամաններ և պատուական չամիչ, ջուխտակ ու միրգեր պարունակող ծրար մը, հաւալիցքով մը հետս տալով, եղբօրս առաջնորդութեամբ ղրկեց զիս վարժապետիս։ Այս անգամ անբացատրելի, բայց դիւրըմբռնելի գոհունակութեամբ մը, պատուելիս ընդունեցաւ իր նորուս աշակերտին ընծաները. մոռցայ յիշել թէ հետս բերած էի նաեւ շիշ մը կարուկ օղի, զոր խնամով գետեղեց գզրոցին մէկ անկիւնը։ Սկսէց՝ աւելի համարձակօրէն կը վարուէի դպրատան մէջ։

Ուրիշ օր մը, դարձեալ վարժապետին բացակայութեան միջոցին, քանի մը տղայ միայն մնացեր էինք վերնատունը, ամէնքս ալ վարժապետին դէմ անհաշտ ատելութիւն մը սնուցանող։ Բաւական ժամանակէ ի վեր նշմարած էինք թէ՝ աշակերտներուն բերած ընծաները՝ սեղանին տակի պահարանի մը մէջ կը պահէր. սեղանը՝ չորս կողմէն տախտակներով պատած սնտուկ մըն էր, մարդաչափ բարձրութեամբ. որոշեցինք մեր մէջէն մէկը մտցնել պահարանը, որուն բանալին գտած էինք, ու վերցնել ուզածնիս։ Ես մտայ ու սկսայ հաւաքել պահարանին մէջի առարկաները. հազիւ մէկ երկու վայրկեան անցած էր, ընկերներս դուռը փակեցին ու փախան, վերնատունը խորունկ լռութիւն մը տիրեց. ես, բանտարկուած, կամաւելի ճիշդը, ծուղակ ընկած, զո՞ւր կը փորձէի դուրս ելլել. շշուկը շատցաւ, քայլափոխներու ձայներ լսեցի, որոշեցի նաեւ հօրս ձայնը, քիչ մնաց որ ես պիտի ձայն տայի, երբ որ հայրս, վարժապետին հետ եկած, հարցուց իրեն. «Ո՞ւր է մեր Սըմբատը, դեռ չեկա՞ւ»։ Աշակերտները պատասխանեցին. «Եկաւ»։ – «Ո՞ւր է» հարցումին առանց սպասելու, «հոն, պահարանին մէջ է» յարեցին։ Դողը զիս բռներ էր, շուտով բացուեցաւ պահարանին դուռը. ես, մէկ անկիւնը կծկտած, շնչարգել, կը դողայի։ Բարեբախտաբար, հօրս ներկայութեանը շնորհիւ, զերծ մնացի պատժուելէ. վարժապետս հրամայեց ինծի, քերականս առնել բերել. հօրս առջեւ կարդացի ա–էն մինչեւ ֆ, առանց շուարելու. հօրս ուրախութիւնը համարձակութիւն բերաւ ինձ, շփանալ ուզեցի, բայց պատուելիս հոն էր, իր ճնշող ներկայութեամբ։

Պահարանին միջադէպը սակայն միշտ պատրաստ առիթ մը կրնար ըլլալ վարժապետիս ձեռքը. ծեծ ուտելու մղձաւանջը միշտ կը տանջէր զիս. բայց, կ'երեւայ թէ հօրս ազդու միջամտութիւնը մոռացման դատապարտեց այդ անհաճոյ միջադէպը։ Ընկերներս, քանի՛ զիս տեսնէին, կը ծիծաղէին։ Կամաց կամաց կը ձանձրանայի այդ օտար թաղի դպրոցն յաճախելէ, և տուն վերադառնալուս՝ կը գանգատէի դպրոցին հեռաւորութեան, թաղին օտարութեան, փողոցներուն ցեխին, վարժապետիս խստութեան ու ընկերակիցներուս խորթութեանը դէմ. ծնողքս չուզեցին ստիպել զիս, քանի մը շաբաթ բացակայեցայ, ա՛լ չգացի Ս. Սարգսի դպրատունը։ Պէտքը կը զգայի վիճակի, տեղի ու ընկերոջ փոփոխման։ Արդէն, հինգ վեց ամիս յաճախեր էի հոն, արձակուրդը վրայ հասաւ ու ես տունը մնացի մինչեւ այգինեբուն ժամանակը։

(Շարունակելի)

ԱՍՏՈՒԱԾԱՇՈՒՆՉԻ ՀԱՅԵՐԷՆ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԵԱՆ

1500 ԱՄԵԱՅ ՅՈԲԵԼԵԱՆԻՆ ՍԱՐՔՈՒԱԾ ՀԱՆԴԷՍՆԵՐԸ

1935-1936

Երկար խօսուեցաւ այն մեծ եղելութեան մասին՝ որ Աստուածաշունչի հայերէն թարգմանութիւնն է։ Թէ ինչպէս անիկա նախ ապացոյցը կը ներկայանայ Հայ մտքի մշակութային բարձր կարողութեան, քանի որ այդ գործը իր լեզուական բոլոր հարստութեամբ և ճաշակով ամենամեծ կոթողն է և կը մնայ Հայ գրականութեան ընդհանուր մշակոյթին, և թէ կանութեան ընդհանուր մշակոյթին, և թէ ինչպէս այդ գործը հիմնական հզօր դեր մը խաղաց մեր ցեղային պատմական գոյութեան մէջ։

Հետեւաբար մեծ ճշմարտութիւն մ'է և ամէն հայու անկեղծ խոստովանութեամբ՝ թէ առանց Աստուածաշունչի այսօր Հայութիւնը գոյութիւն պիտի չունենար իբրեւ ուրոյն ազգ։ Կը հետեւի ասկից նաեւ թէ Կրօնքը հեռի թշնամի ըլլալէ ազգութեան և անոր քաղաքակրթութեան մշակոյթին զարգացման՝ ինչպէս կուրօրէն կը բարբանջեն մոլեռանդ և անգիտակից հակակրօնականներ՝ եղած է ընդհակառակն պահապան մեր ցեղին և տուած է անոր ոչ միայն գիր ու գրականութիւն այլ և գիտակցութիւն իր ձիրքերուն և ազգային նուականութիւն մը որ ոչ–քրիստոնեայ ազգերուն քով չի գտնուիր։

Աստուածաշունչն ուրեմն, տիեզերական և հայկական գերագոյն մատեանն ըլլալէ զատ մեր մշակոյթին ծնողն և ազդակը, ինչպէս նաեւ յաղթանակն եղած է մեր գեղարուեստի և գրականութեան պատմութեան։

Եւ ատոր համար էր որ Հայութեան ամէն խաւ և շրջանակ, Հայ ազգի ամէն բեկոր, աշխարհի ամէնէն հեռաւոր և մթին անկիւններուն մէջ իսկ յատուկ սիրով և նախանձախնդրութեամբ և մրցակցութեամբ ոսնեց այդ նուիրական մեծ և հրաթեամբ ոսնեց այդ նուիրական մեծ և հրաշափառ դարադարձը. բայց դեռ կարեւոր և հիմնական նկատողութիւն մ'ալ կայ որ չի կրնար անտեսուիլ ոչ մէկ Հայէ։

Աստուածաշունչի 1500 ամեայ յոբելեանը պարզ յիշատակութիւն մը չէ անցեալը պարզ յիշատակութիւն մը չէ անցած դէպքի մը, այլ ընդհակառակն յաղթանակ մ'է՝ զոր ամէն օր կը վայելենք մեր տաճարներուն մէջ, մեր վարժարաններուն մէջ, միջազգային գիտական կաներուն մէջ, որոնց քով որքան աճի ճառներուն մէջ, որոնց քով որքան աճի մեր գեղեցիկ դպրութիւնը, այնքան աւելի կը հռչակուի հայուն քաղաքակրթիւնը՝ կեղրոնացած իր գրականութեան մէջ։

Դարձեալ, այսօր, ինչպէս 1500 տարի առաջ, Հայութիւնն իր ճգնաժամէն կ'արթնցնէ Աստուածաշունչը՝ իբրեւ ոսկեղէն թընցնէ Աստուածաշունչը՝ իբրեւ ոսկեղէն գիրք. կ'արթնցնէ մեր ցեղային հոգին, հանճարը, գրի սէրը և պարծանքը հայանունով և գրով ապրելու և տեւելու։

Հետեւաբար ամենամեծ բարիք մ'եղաւ յոբելինական համազգային տօնակատարութիւնը, որուն կենդանի արձագանգը հզօր և տիեզերական՝ պիտի տեւէ դարէ դար։

Եւ օրքան բան գրուեցաւ «Թագուհի թարգմանութեանց»ին շուրջ, օրքան գրբուատիք հայ և օտար բերաններէ։

Եւ ինչպիսի ազնիւ, գեղեցիկ, սրբազան և աստուածային տօն, ուր ամէն հայ զգաց փոխադարձ եղբայրութեան զգացումը, անվէճ, անխլիրտ, անվիշտ. մանաւանդ թէ զոհունակ երջանիկ և խրոխտ։

digitised by A.R.A.R.@

Ան սկսաւ ճեմական խորհրդաւոր ակումբով մը ի Ս. Ղազար 1933–34 ուսումնական տարեմուտին. 1935ին բոլոր գաղութներուն մէջ սփռուեցաւ Էջմիածնի կոնդակը և հրդեհի մը պէս ծաւալեցաւ, լափեց ամբողջ գաղթաշխարհը։

Բազմաթիւ եղան հանդէսները, ամէն գաղութի մէջ, գրեթէ առանց բացառութեան. Հայ մամուլը տուաւ մի առ մի անոնց նկարագրականն ու երբեմն բանախօսութիւններն ալ՝ ամբողջապէս կամ ամփոփուած։ Հուսկ երեւցան քանի մը պարբերականներ ինչպէս «Բազմավէպ», «Հանդէս ամսօրեայ» և քանի մը օրագիրներ որոնք յատուկ կամ բացառիկ շքեղութեամբ նուիրուեցան այդ մեծ յիշատակին։

Կ'արժէ որ, մեծ յոբելեանի աւարտին, հոս ամփոփենք համառօտիւ՝ ի գիտութիւն ցիր ու ցան հայութեան՝ ըստ կարելւոյն բոլոր հանդէսներու նկարագիրը, ուր եթէ մէկ կամ միւսը զանց եղած է մեր ուշադրութենէն վրիպած կամ նկարագրականը մեր ձեռքն հասած չըլլալուն պատճառաւ՝ ներողամիտ պիտի ըլլան անշուշտ զբաղուածները։

Կը ներկայացնենք հանդէսները իրենց ժամանակագրական կարգով. մեծ մասը՝ 1535ի շրջանին. բացառութիւն՝ 1933–1934էն և քանի մը հատ ալ 1936ի առաջին ամիսներուն՝ իբրեւ յապաղած։

* * *

Ս. ՂԱԶԱՐ-ՎԵՆԵՏԻԿ 1933 Նոյեմ. 13ին՝ Ս. Յովհան Ոսկեբերանի տօնին, որ պաշտպանն է Ս. Ղազարու «Հայկական Ճեմարան»ին, նկատելով մերձակայ 1500ամեայ դարադարձը, 1933–1934ի առաջին ակումբը նուիրուեցաւ Աստուածաշունչի հայերէն թարգմանութեան։ Ուխտիս Ընդհ. Աբբահայրը բացաւ ակումբը և ակնարկեց մեծ դարադարձը իր կրօնական, մշակութային և ազգապաշտպան տեսակէտներով. ակնարկեց դարձեալ կրկին դարձին (1736–1936) Երանաշնորհ Հիմնադրիս Մխիթար Աբբահօր հրատարակած չքնաղ Աստուածաշունչին, խօսքը տալով ապա օրուան բանախօսին՝ Հ. Քերովբէ Վ. Զրաքեանի, որ ժամ մը խօսեցաւ Աստուածաշունչի Հայերէն թարգմանութեան գլխաւոր հարցերուն վրայ, և անսպառ նիւթին մէջ յատկապէս ծանրացաւ մինչեւ օրերս հայ բանասիրութեան կատարած աշխատանքին և ձեռք բերած հետեւանքներուն անոր մասին, ըլլայ ժամանակին ըլլայ գլխաւոր մասերու թարգմանիչներու անձերուն նկատմամբ։ Բանախօսութիւնը հոգեկան խանդավառութեամբ լսուեցաւ, ակնկալութեամբ և մաղթանքով համազգային մեծ տօնակատարութեան արժանանալու, ինչ որ յետոյ իրականացաւ։ Վենետկոյ Մխիթարեանց կատարած միւս հանդէսներուն մասին տես աստ Մայիս 26 Բարիզ. (Բզմվպ. 1935, Յունիս, էջ 177), Սեպտ. 25 Հռոմ, Դեկտ. 15. Վենետիկ (Բզմվպ. 1935, Սեպտ.–Դեկտ. էջ 453)։

ՆԻՒ-ԵՈՐՔ 1934, Դեկտեմբեր 9ին, նախաձեռնութեամբ Ս. Գրոց Ամերիկեան Ընկերութեան և նախագահութեամբ Ընկերութեան Ընդհանուր Քարտուղարին Տօքթ. Նորթհի՝ կը տօնուէր յոբելինական առաջին ժողովրդական հանդէսը։ – Տոքթ. Ճ. Ֆինլի, ներբողած է Հայերը իբրեւ քաղաքակիրթ հինաւուրց ազգ մը որ գիտցած է թարգմանել Ս. Գիրքը այն ատեն՝ ըսած է, «երբ իմ նախահայրերս կիսավայրենի էին տակաւին»։ Տիար Վ. Քիւրքճեան հայերէն բանախօսութեամբ պանծացուցած էր օրուան Տօնը և Թարգմանիչները։ Վեր. Ա. Պետիկեան անգլիերէն պարզած է Աստուածաշունչի հայերէն թարգմանութեան իսկական նշանակութիւնը։ Առաջնորդական Տեղապահ Գեր. Տ. Մամբրէ Ծ. Վրդ. բացատրած է Աստուածաշունչի ազդեցութիւնը հայ մշակոյթի զարգացման գեղարուեստի զանազան ճիւղերուն մէջ։ Միջանկեալ՝ Շարականէն երգեցողութիւններ և Աստուածաշունչէն ընթերցումներ՝ հանդիսին զանազանութիւն տուած են։

ՊՈՒՔՐԷՇ 1935. Յունուար 27ին, Կալա Կալաքրիոն կու տար բանախօսութիւն մը Աստուածաշունչի հայկական թարգմանութեան վրայ։

ՊՈՍԹՈՆ Փետրուար 17ին, Բէմպրիճի Հայ Աւետ. Եկեղեցւոյ մէջ կը տօնուէր հանդէսը նախագահութեամբ Dr. George S. Spencerի, Մէսէչուսեց նահանգին Ս. Գրոց Ընկերութեան Վարչութեան Դիւանապետին։ Հանդէսը բացաւ «Հայր մեր»ով Պոսթոնի Հովիւ Յարութիւն Քհ. Թումայեան, կարդալով Ամենայն Հայոց Կաթ.ի յոբելինական կոնդակը։ Գլխաւոր բանախօսութիւնն, ի միջի այլոց, ըրած է Dr. Russell Henry Stafford D. D։

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ Փետրուար 23 և 24ին (Ս. Սահակի տօնին և յաջորդ օրը) Ս. Յակոբեանց վանքին միաբաններու նախաձեռնութեամբ և նախագահութեամբ Թորգոմ Ս. Պատրիարքին։ Փետր. 22ի ուրբաթ երեկոյ Նախատօնակով կը սկսէր հանդէսը Ս. Յակոբեանց Տաճարին մէջ։ Շաբաթ առաւօտ Ս. Պատարագ և քնարոց։ Յաջորդ օրը, կիրակի, յետ միջօրէի, ժառանգաւորաց վարժարանին մէջ տեղի կ'ունենար գրական – գեղարուեստական հանդէսը՝ զոր կը բանար Տ. Վրդ. Ներսոյեան։ «Տէր կեցո դու զՀայս»էն վերջ կը բանախօսէր Եղիշէ Վրդ. «Հայ Աստուածաշունչը դարերու մէջէն»։ Յետ արտասանութեանց և երգեցողութեանց կը բանախօսէր Պ. Շահան Պէրպէրեան՝ Աստուածաշունչը և Ոսնիւթ ունենալով «Հայ Աստուածաշունչը կեղարեան հայ մշակոյթը»։ Ս. Պատրիարքը կ'արտասանէր փակման ճառը, որմէ վերջ՝ կը ցուցադրէր հանդիսականներուն Աստուածաշունչի երկու արժէքաւոր ձեռագիրներ։

ՊԷՅՐՈՒԹ Փետր. 23ին Երուսաղէմի կազմակերպիչ Յանձնախումբը սարքեց կու տար յոբելինական հանդէսը նաեւ Անքել կու տար յոբելինական հանդէսը Թիլիսի կաթողիկոսարանին մէջ։ Յետ Ս. Պատարագի, բազմախուռն ժողովրդեան ներկայութեան՝ վեհ. կաթողիկոսը կ'առաջնորդուէր հիւրասրահ, ուր զգայուն մաղթանքներ ու բանախօսութիւններ տեղի կ'ունենային։

ԹԱՒՐԻԶ Փետրուար 24ին, Ներսէս արքեպս. Մելքթանգեանի հովանաւորութեամբ կը կատարուէր Աստուածաշունչի յոբելինական հանդէսը։ Առաւօտ տեղի կ'ունենար Ս. պատարագ՝ որուն ներկայ էր խուռն բազմութիւն մը։ Երեկոյեան՝ Հայոց Մշակութային Միութեան սրահին մէջ կը սարքուէր գրական մասը։ Բացումը կ'ընէր Պ. Անդրէ Տէր-Օհանեան՝ գեղեցիկ ճառով մը. ապա նախագահը Մելքթանգեան Ս. կը ներկայացնէր Աստուածաշունչի արժէքն և թարգմանչաց դերը։ Յետոյ կ'առնէր Հայկ Աճէմեան՝ Ե. դարու գրական շարժման պատմականն ընելով իր նախընթաց և հետեւորդ բոլոր պարագաներով։ Ներդաշնակ խմբերգներ, ընտիր արտասանութիւններ զանազանութիւն կու տային հանդէսին։

ՀԱԼԷՊ Յոբելինական հանդիսաւորը չորս օր շարունակ Փետր. 23, 24, 25, 26, տօնուեցան քաղաքիս զանազան կեդրոններուն մէջ միեւնոյն յայտագրով։ Առաջինը՝ Փետրուն մէջ միեւնոյն յայտագրով։ Առաջինը՝ Փետր. 23ին, Ս. Սահակ Պարթեւի տօնին՝ Ս. Քառասուն Մանկանց Եկեղեցւոյն մէջ։ Արտաւազդ Ս.ի բացման խօսքէն վերջ՝ կը բանախօսէր Փրոֆ. Գ. Մէքայէլեան. յետոյ խմբերգ, մեներգ ու արտասանութիւն։ — Նոյնպէս յաջորդ օրերն ալ։ Նմանապէս տարբեր յայտագրով չորս անգամ յաջորդաբար տեղի ունեցան երկրորդ յոբելինական հանդէսները Հալէպի զանազան վայրերուն մէջ, սկիզբ առնելով Փետր. 27էն, ապա Մարտ 1ին, 2ին, 3ին։ Կը սարքուէին երրորդ անգամ մ'ալ յոբելինական հանդիսաւորը յատուկ յայտագրով՝ չորս օր տօնախմբութեամբ։

ԳԱՀԻՐԷ Փետրուար 26ին, Թաշճեան Վարժարանը կը սարքէր իր Ա. յոբելինական հանդէսը նախագահութեամբ Առաջնորդական փոխ. Տ. Մամբրէ Սիրունեանի։ – Հանդէսը կը կայանար աշակերտաց արտասանութիւններու, ընթերցումներու և խմբերգներու մէջ, որոնց փակումը կ'ընէր նախագահը իր քաջալերիչ խօսքերով։

ԹԷՀՐԱՆ Մարտ 1ին յետ հանդիսաւոր Ս. Պատարագի՝ կը տօնուէր Աստուածաշունչի յոբելեանը. երգեցողութեամբ Կոմիտաս երգչախումբի՝ Համբ. Գրիգորեանի ղեկավարութեամբ, շուրջ 1500 հոգւոյ ներկայութեամբ։ Բանախօսներն էին Հ. Մ. Միրզայեան, Յակոբեան և Նշան Յովհաննէսեան և ուրիշներ։ Պարսկերէն լեզուով խօսեցաւ Պ. Միլլէր։

ՆԻՒ-ԵՈՐՔ Մարտ 6ին, Հայ Աւետ. Եկեղեցւոյ Կ. Օ. Ընկերակցութեան նախաձեռնութեամբ կը տօնուէր յոբելեանը։ Դէպքին նշանակութիւնը տպաւորիչ կերպով ներկայացնելու համար բեմադրուած էին խօսուն պատկերներ։ Յետ արտասանութեանց և երգեցողութեանց՝ կը բանախօսէր Վեր. Պետիկեան, նիւթեանց՝ կը բանախօսէր Վեր. Պետիկեան, նիւթ

digitised by A.R.A.R.@

ունենալով մեծ իրողութեան պատմականը, և Պատ. Ա. Տէմիրճեան անգլ. լեզուով կը խօսէր քրիստոնէութեան կենսունակութեան վրայ։

ԲԱՐԻԶ Մարտ 10ին Միթիւալիթէի հսկայ սրահին մէջ՝ նախագահութեամբ Գերշ. Տ. Գարեգին արքեպս. Յովսէփեանի՝ Էջմիածնի Հայոց կաթողիկոսի նուիրակին։ Սկիզբ կը տրուէր հանդէսին Ս. Թարգմանչաց Շարականով՝ երգուած Ալէմշահ Երգչախումբէն. բացման խօսքը կ'ընէր Սրբազանը։ Պ. Ա. Զօպանեան կը կարդար Ոսկեդարեան հայերէնի վրայ խնամոտ ուսումնասիրութիւն մը։ Հ. Սահակ Տէր-Մովսէսեան Մխիթարեան՝ կը դրուատէր նախնեաց մեծութիւնն ու ոգին օրուան տօնին յիշատակին մէջ։ Ճառախօսութիւնները կ'ընդհատուէին երգեցողութիւններով և ընտիր կտորներու արտասանութեամբ։ Հանդէսին Ա. մասը կը փակուէր Գերպ. Կրաֆէնի օրհնութեամբ։ Բ. մասը աւելի զուարթ և սթափեցուցիչ էր մեներգներով և արտասանութեամբ։ Հանդէսէն վերջ Գարեգին Ս. հեռագրով Էջմիածնի վեհ. Կաթողիկոսին կը յայտնէր յարգալիր զգացում և օրհնութիւն կը հայցէր, նոյն օրն իսկ ստանալով Վեհափառէն՝ շնորհակալութիւն և օրհնութիւն։

ՍԱՆԳԻԲԱՐԱՆ Մարտ 30ին, տեղւոյն Պողոս Անդրեասեան դպրոցի սրահին մէջ ուսուցիչներու նախաձեռնութեամբ կը տօնուէր մեծ յոբելեանը։ Յարմար երգերէ և արտասանութիւններէ զատ՝ ուսուցիչներէն չորսը բանախօսած են նկարագրելով նախամեսրոպեան շրջանի տագնապալից վիճակը, Ս. Մեսրոպի ու Ս. Սահակի գործը, ազգային կեանքին մէջ ունեցած մեծ արդիւնքը։ Գիւղացի հասարակութիւնը, մինչեւ այն աստեղակ մեր անցեալի պատմութեան, ունեցած է խանդավառեալ տպաւորութիւն մը։

ԼԱԹԱՔԻԱ Մարտ 31ին, նախագահութեամբ Յ. Պէրպէրեանի, Ազգ. վարժարանի սրահին մէջ կը կատարուէր յոբելինական հանդէսը։ Կը բանախօսէր Գ. Գուտուլեան՝ նկատելով Աստուածաշունչի տօնը՝ իբրեւ հայ հանճարի տօն։ Անպակաս էին նաեւ արտասանութիւններ ու երգեցողութիւններ աշակերտաց կողմէն։

ԹԷՀՐԱՆ Ապրիլ 4ին և 6ին, կը խմբուէր գրական-գեղարուեստական հանդէսը ճոխ յայտագրով։ Կը բանախօսէին Յ. Միրզայեան, Յ. Տէր Յակոբեան, Ա. Յովհաննէսեան՝ որոնք վայելչօրէն երեւան կը հանէին օրուան տօնին նշանակութիւնը Աստուածաշունչը նկատելով զանազան տեսակէտներով։ Եղած են պատշաճ երգեցողութիւններ «Կոմիտաս» երգչախումբէն, ինչպէս նաեւ բազմաթիւ ընտիր արտասանութիւններ գնահատելի յաջողութեամբ։

ՊԷՅՐՈՒԹ Ապրիլ 7ին, ֆրանսական «Ս. Յովսէփ» Համալսարանի տեսչութեան նախաձեռնութեամբ և անոր սրահին մէջ, տեղի ունեցաւ գեղարուեստական հանդէսը։ Նախագահ՝ Գերպ. Ճիաննինի, Առաքելական նուիրակ Սիւրիոյ մէջ. ներկայ էին ի միջի այլոց Պ. Լաֆոն՝ ֆրանս. բարձր մարզպանութեան պատուիրակը Լիբանանու կառավարութեան քով, Ամենապատիւ կաթողիկոս Արփիարեան, Արհ. Նազլեան արքեպս. և այլ քաղաքական ու կրօնական նշանաւոր անձնաւորութիւններ։ Կը բանար հանդէսը Հ. Սոթիէ, համալսարանին տեսուչը հակիրճ ճառով մը դրուատելով Հայկ. Աստուածաշունչը։ Առաջին բանախօսն էր Հ. Մըսըրեան՝ որ ֆրանս. լեզուով խօսեցաւ հայ մանրանկարչութեան վրայ, լուսապատկերներով միանգամայն ցուցադրելով ու բացատրելով. երկրորդ՝ Արհի. Նազլեան որ հայերէն կուռ ու իմաստնալից ճառախօսութիւն մ'ըրաւ ոգեկոչելով Սահակ-Մեսրոպի կատարած մեծ գործին արժէքը, ու ցուցնելով հայ գրի նշանակութիւնը, կարեւորութիւնը հայ ժողովրդեան պատմական գոյութեան համար։ Ճառերը յաճախ կ'ընդհատուէին երաժշտագէտ Բ. Կանաչեանի երկսեռ երգչախումբէն։

ՄԱՐՍԻԼԻԱ Ապրիլ 28ին, գործնական աջակցութեամբ տեղւոյն բոլոր կրօնական, ազգային, մշակութային կազմակերպութեանց մանաւանդ Հայ Երաժշտական Միութեան, Սալ-Փրադի մէջ՝ ի ներկայութեան շուրջ 2000 հոգւոյ կը սարքուէր յոբելինական հանդէսը։ Կը նախագահէր Կաթողիկոսական Նուիրակը Գարեգին Ս. որ և կը բանար հանդէսը հայրենաշունչ ճառով մը, որուն կը յաջորդէին ներդաշնակ երգեր ու արտասանութիւն։ Բ. մասը կը սկսէր «Տէր, կեցո՛ զու զՀայս» մաղթանքով. ապա դարձեալ նուագ, մերթ խմբերգ, և արտասանութիւն։ Վերջին խօսքը նորէն Ս. Նա-

խագահին էր, որ ամփոփեց ամէն ինչ, և յետոյ երգուեցաւ վեհօրէն «Հայր մեր»ը։ Երգչախումբը զոր կը ղեկավարէր Պ. Վ. Սարգիսեան, յատկապէս հրաւիրուած Պրիւքսելէն, մեծ յաջողակութեամբ լսեցուց ընտիր կտորներ։

ԱԹԷՆՔ Մայիս 5ին քաղաքին կեդր. սրահներէն անուանի «Ռէֆա Փալաս»ի մէջ կը խմբուէր հանդէսը ի ներկայութեան բազմախուռն շահագրգռուող դասակարգի, Աթէնքի և արուարձաններու հայութեան, հելլէն մտաւորականներու և պատուարժան անձնաւորութիւններու։ Տառերու գիւղը, Ս. Մեսրոպի կատարած դերը թատերական յուզիչ կերպով ներկայացուելէ վերջ, Գր. Գէյլճեան յուսարէն լեզուով բացատրեց օրուան հանդիսին նշանակութիւնը ցոյց տալով հայ ցեղին կապակցութիւնը հելլէնին հետ։ Ապա կը բանախօսէր Յովհ. Ծ. Վ. Կամսարական, ներկայացնելով թարգմանչաց գործին և գլխաւորապէս Աստուածաշունչի թարգմանութեան հայ մշակոյթի և ազգապահպանման վրայ բերած արդիւնքը։ Խանդավառութեամբ բեմ կը հրաւիրուէր հելլէն բանաստեղծ Պ. Փիթաքիս որ յուզուած հայասէր շեշտով մը հայ ազգը կը պանծացնէր յուզուելու աստիճան։ Քառաձայն «Սուրբ Սուրբ»էն վերջ, երգչախումբի ղեկավար Պ. Գ. Կառվարենց՝ խօսք կ'առնէր իր ոգեւորիչ լեզուով գովելու Ս. Գրոց հայ թարգմանութեան ազգօգուտ արդիւնքը։ Ապա կը խօսէր Պատ. Գ. Տէմիրճեան հայ լեզուին վրայ, եւն...։ Արտասանութիւններ ու խմբերգներ ներդաշնակօրէն կ'ընդմիջէին բանախօսութիւնները։

ՊԷՅՐՈՒԹ Մայիս 12ին, Նոր-Մարաշի Ս. Քառասուն մանկանց հսկայ եկեղեցւոյն մէջ, նախագահութեամբ Կիլիկիոյ կաթողիկոսական փոխանորդ՝ Գեր. Տ. Եղիշէ Ս. Արքեպիսկոպոսին կը սարքուէր հանդէսը 1500 հոգւոյ բազմութեան ներկայութեամբ։ Հանդէսը կը բանար Ս. Նախագահը՝ յիշելով տօնին նշանակութիւնը։ Կը բանախօսէր Շահէ Ս. «Ոսկեդարու խորհուրդ»ին վրայ, այսինքն անոր ճիւաղ արժէքներուն՝ հայ կեանքի և հայ մշակոյթի համար։ Ապա Վեր. Ե. Կէօքկէօզեան՝ ցուցնելով Աստուածաշունչի բարոյական ու հոգեւոր կարեւորութիւնը։ Երրորդը Տ. Ե. Տարօնեան՝ ներկայացնելով Աստուածաշունչի ընդհանուր գրական արժէքը և յատկապէս Հայ Աստուածաշունչին՝ նկատմամբ ազգային մշակոյթի։ Վերջինը Յ. Թոփճեան, լուրջ խորհրդածութիւններով կուտար գրոց գիւտին ազգապահպանողական մեծ արժէքը Սասանեան և Բիւզանդական կայսրութեանց միջեւ կռուախնձոր դարձած Հայաստանի համար։ Երգչախումբը՝ մերթ ընդ մերթ կը լսեցնէր բազմաձայն ընտիր կտորներ ղեկավարութեամբ Յ. Իւվէզեանի։ Մայիս 19ին, Պէյրութի ընդարձակ տարածութիւնը և հայ ժողովրդեան ցրուած վիճակը կը ստիպէր որ հանդէսը կրկնուի միեւնոյն յայտագրով և միեւնոյն անձին նախագահութեամբ, քաղաքին կեդրոնը, Հայոց Առաջնորդարանին մօտ, Անգլ-Ամերիկեան Եկեղեցւոյն ընդարձակ սրահին մէջ։

ԲԵՐԻՍԹԷՐԻ Մայիս 12ին, յետ Առաջնորդ Մազլումեան Ս.ի պատարագին ներկայութեան բոլոր գաղութին սկիզբ կը տրուէր հանդիսին, նախագահութեամբ նոյն Ս. Հօր։ Գրական մասը կը բանար Յանձնախումբին նախագահ՝ Պ. Ա. Գարանֆիլեան։ Յետ «Ո՞վ մեծասքանչ դու լեզու»ի Շահնազար Քէօթահեան հմտալից բանախօսութիւն մը կը կարդար Ս. Գրքի և անոր կատարած դերին վրայ ազգային մշակոյթին նկատմամբ. կը յաջորդէին երգեցողութիւն, արտասանութիւն զոյս կը փակէր Սրբազանը ոգեւորիչ խօսքերով։ Հանդէսը կը վերջանար Ս.ին «Պահպանիչ»ով և միաբերան «Հայր մեր»ով։

ԳԱՀԻՐԷ Մայիս 12ին, Թաշճեան վարժարանի մէջ նախագահութեամբ Տ. Մամբրէ եպս. Սիրունեանի՝ տեղի ունեցած է թատերական ներկայացում ի յիշատակ Յոբելինական տարւոյ։

ԼԻԲԱՆԱՆ Մայիս 19ին, կը նախագահէր վիճակիս Առաջնորդ Կարապետ Ս. Մազլումեան և կ'ընէր առաջին բանախօսութիւնը. ապա հայ բողոքականներու կողմէ Վ. Գալուստեան՝ կը ներկայացնէր թարգմանիչներու գործին ազգապահպանողական ուժը։ Մկրտիչ քհնյ. Մինասեան՝ կը խօսէր հայ մշակոյթի վրայ. հուսկ Կ. Բարաղամեան՝ յանուն Կարգադիր Յանձնախումբին՝ կը փակէր հանդէսը շնորհակալութիւն յայտնելով հրաւիրեալներուն։

ՊՈՒԷՆՈՍ-ԱՅՐԷՍ Մայիս 19ին, Հայ Առաջ. Եկեղեցւոյ նախաձեռնութեամբ կը սարքուէր հանդէսը Կեդրոնա-

digitised by A.R.A.R.@

կան Մեթոտական Եկեղեցւոյ մէջ։ Տօնախմբութիւնը՝ ծագրուած ճոխ բանախօսութիւններով – զորս դժուար է յիշատակել մի առ մի – և ընտիր կտորներու երգեցողութեամբ, մեծ տպաւորութիւն ձգած է հրաւիրեալներուն վրայ։

ՆՈՐ-ԶՈՒՂԱ Մայիս 26ին, Ջանասիրաց Միութեան նախաձեռնութեամբ և Յոբելինական Յանձնախումբի ղեկավարութեամբ Կեդրոնական դպրոցի դահլեին մէջ տեղի կ'ունենար փոքրիկ երեկոյթ մը իբրեւ նախատօնակ՝ ճոխ բովանդակութեամբ, խմբերգներով, մեներգներով, արտասանութիւններով ու բանախօսութիւններով հիւսուած։ Յունիս 1ին և 2ին սրահին մէջ Յոբել. Յանձնախումբի հրաւէրով տեղի կ'ունենային Ե. Հայրապետեանի դասախօսութիւնները, Աստուածաշունչի յոբելեանին նշանակութիւնը աւելի խորապէս թափանցելու համար ժողովրդեան մէջ։

ԲԱՐԻԶ Մայիս 26ին, նախաձեռնութեամբ Մուրատեան վարժարանի Մխիթարեան Հարց Վենետկոյ՝ կը տօնուէր յոբելինական հանդէսը։ Կրօնական մասը, շքեղօրէն կը կատարուէր քաղաքին Նորրը-Տամ Մայր Տաճարին մէջ Ս. Պատարագի մատուցումով Գերպ. Գրիգոր Պահապանեանէ՝ ի ներկայութեան կանոնիկոսական դասին մէջ՝ Վսեմափայլ Ծիր. Վերտիէի և Գեր. Շաբթալին, Պրն. Քանէի և այլ բարձրաստիճան հիւրերու, և 8000 հոգւոյ բազմութեան։ Յետ միջօրէի Արհի. Գր. Պահապանեան իբրեւ նախագահ կը բանար գրական հանդէսը հայերէն և ֆրանսերէն համառօտ ուղերձով մը շնորհակալութիւն յայտնելով կազմակերպիչներուն և բոլոր հանդիսականներուն։ Պաշտօնական բանախօսութիւնը կ'ընէր Գեր. Հ. Յովհ. Վրդ. Թորոսեան, հմուտ և բարձր ոճով, խոր հոգեբանութեամբ պատկերացնելով Ոսկեդարը, մատնանշելով անոր կրօնական ու քաղաքական ու նաեւ լեզուական մեծ արժանիքները։ Պրն. Պիւքայլ, համակրելի ու ազնիւ հիւր և բարեկամ ազգիս, հակիրճ խօսքերով իր բարձր գնահատանքը կը բերէր Հայութեան՝ ներկայացնելով զայն իբրեւ հին վաղընջական, ընտիր ու զարգացած ժողովուրդ և ազգ։ Մուրատեան վարժարանին Տեսուչ՝ Հ. Սահակ Վրդ. Տէր-Մովսէսեան՝ կ'ոգեկոչէր վերածնունդի անմահները՝ Մխիթարէն մինչեւ Ալիշան, ու անոնց արժանաւոր շառաւիղները՝ Աբովեանէն մինչեւ համաշխարհային պատերազմին զոհերը։ Բաւականաչափ ընտիր կտորներու արտասանութիւններ վարժարանին աշակերտներու կողմէն, ինչպէս և դերասան Բագրատունիէն, որ հմայիչ ուժգնութեամբ ու գեղեցիկ առոգանութեամբ կը դիմէր ունկընդիրները, կու տային զանազանութիւն յայտագրին։ Նոյնպէս «Կիլիկիա» Երգչախումբին – կառավարուած Պ. Գ. Ալեմշահէն – կտորները՝ յատկապէս տպաւորիչ էին։ — Հանդէսէն վերջ տեղի կ'ունենար Մխիթարեան Գրականուրեան ցուցահանդէսը, որուն համար հազարի մօտ հատորներ շարուած էին՝ Մխիթ. Աբբահօր Աստուածաշունչն ու Հայկազեան Բառգրքէն՝ մինչեւ վերջին տարիներու հրատարակութիւններէն ցանցառ նմոյշներ, զորս ժողովուրդը դիտեց, գնահատեց, ու հպարտ զգաց իր ազգով և իր արտադրութիւններով։ (Տես ընդարձակ նկարագր. Բազմ. 1935, Յունիս, էջ 177)։

ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻԱ Մայիս 26ին, «Մելգոնեան» Մանկապարտէզի սրահին մէջ նախաձեռնութեամբ Տեսչութեան, Ուսուցչական Մարմնոյն և Պողոսեան վարժարանի Շրջանաւարտներու Միութեան։ Հանդէսը կը բացուէր «Տէր, կեցո՛ դու զՀայս»ով. ապա բեմին վրայ թատերական ձեւով կը ներկայանար Ե. դարու շարժումը, Ս. Սահակ ու Ս. Մեսրոպ իրենց խորհրդական երեւոյթով յղացողի և ստեղծագործողի։ Պ. Մ. Շատախցեան կը կարդար ուղերձ մը, և ապա կը յաջորդէին արտասանութիւններ։ Բ. մասին մէջ կը խօսէր Գ. Պոյաճեան՝ պանծացնելով գլոց գիւտը, և Վ. Արծրունի կը ներկայացնէր Ս. Սահակն և անոր գործունէութիւնը, անդրադառնալով «Թագուհի թարգմանութեանց»ի զովասանքին։ Առաջնորդական փոխ. Յովհ. քհնյ. Պոյաճեան հանդէսը կը փակէր «Պահպանիչ»ով։

ՀԱՄԱՏԱՆ (Յունիս – Յուլիսին?) Տեղւոյն զանազան յարանուանութեանց պետերուն նախաձեռնութեամբ միահոգի համաձայնութեամբ կը տօնուէր յոբելեանը։ Կը խօսէին յարանուանութեանց ներկայացուցիչները, ինչպէս նաեւ Ամերիկայի Պ. Էլաշը՝ ցոյց տալով Ս. Գրքի ազդեցութիւնը Հայոց վրայ։

ԿԵՌԼԱ Յուլիս 6ին կը տօնուէր հանդիսաւոր պատարագով յոբելեան յիշատակը. կ'երգուէր Այտընեան պատարագը Երգչախումբէն՝ ղեկավարութեամբ Տիկ. Փոնկրացի։ – Երեկոյին՝ կը սարքուէր գրական հանդէսը նախագահութեամբ Գեր. Հ. Սահակ Կոգեանի։ Խօսք կ'առնէին յաջորդաբար բանախօսներ հայերէն, ռումաներէն և հունգարերէն լեզուներով։ Յաջորդ օրը Կեռլայի Մայր Եկեղեցւոյն մէջ տեղի կ'ունենար հաւերգ մը, որուն կը մասնակցէին բաց ի հայ կաթուղիկէ Եկեղեցւոյ Երգչախումբէն, նաեւ ռումէն լատին և բողոքական եկեղեցիներու Երգչախումբերը։ Երգուեցան նաեւ ողբ. Կոմիտաս Վրդ.էն կտորներ։

ՍԻՆԿՐՈՒ Յուլիս 7ին, Ազգ. վարժարանի մէջ կը խմբուէր յոբելինական հանդէսը յետ Ս. Պատարագի մատուցման։ Կը հանդէսը յետ Ս. Պատարագի մատուցման։ Կը նախագահէր Առաջնորդը։ Կը բանախօսէր նախ տեղւոյն բողոքական պետ՝ Բ. Պէրպէրեան իմաստալից կերպով ներկայացնելով Սահակ-Մեսրոպեան գործունէութեան հրաշակերտը՝ Ս. Գրքին թարգմանութիւնը։ ապա Տոքթ. Պարոնիկեան՝ որ գրաւոր ճառով կը բացատրէր Ս. Գրքին թարգմանութեան օգուտները հայ ազգին և հայ եկեղեցւոյ համար. հուսկ Ս. Առաջնորդը՝ որ թարգմանութեան հայ ազգին և հայ եկեղեցւոյ համար։ Յանձնախումբի կողմէն Սիոն Վրդ. Մանուկեան՝ կը բանար հանդէսը։ կը բանախօսէր Ս. Պատրիարքը՝ նիւթ ունենալով «Գրին երրեակ խորհուրդը» այսինքն՝ երեք տարբեր առումները իբրեւ Տաս, Ս. Գիրք, և Հայկ. Գրականութիւն։ Կ'ըլլային ապա արտասանութիւններ, տրամախօսութիւններ, երգեր, եւս Շարականէն՝ Պսակ Աբեղայի ղեկավարութեամբ։

ՊՐԱՇՈՎ Օգոստոս 25ին, տեղւոյն Ս. Յովհաննէս Եկեղեցւոյն մէջ տեղի կ'ունենար Յոբելեանի կրօնական տօնախմբութիւնը Ս. Պատարագի մատուցմամբ Ֆլորոմասայի ժողովրդապետ Հ. Մ. Պոտուրեանի։

ՊՐԻՒՔՍԷԼ Օգոստոս 29ին, ծիրանաւոր Van Roey պատարագ կը մատուցանէր, ինչպէս Գեր. Նալբանտեան Վրդ. հայկական ծէսով, ի յիշատակ Աստուածաշունչի յոբելեանին և հայկ. Մշակոյթի Տօնին։

ԲԱՐԻԶ Սեպտեմբեր 1ին, Հայ Աւետարանականներու նախաձեռնութեամբ կազմակերպուած էր հանդէսը նախագահութեամբ Աֆորվիլի Հայ Հովուին։ Վեր. Պուտաքեանի բանախօսութիւնը՝ նիւթ ունենալով «Ս. Գրքի հայ թարգմանութիւնը» շատ գնահատելի եղած է։

ՊՐԻՒՔՍԷԼ Սեպտեմբեր 2ին, քաղաքին բոլոր հայերն ալ սարքած են յոբելինական հանդէս մը։

ՍԱԲԻՆԱ-ՀՌՈՄ Սեպտ. 25 – Հոկտ. 3, Մխիթարեան ուսանողութիւնը արձակուրդի շրջանին նուիրած էր գրեթէ ամբողջ Ս. Գրքի հայացման 1500ա-մեակին։ Ամարանոցի դահլեին մէջ տեղի կ'ունենար բանախօսութիւններու շարք մը իբրեւ վերլուծում Ոսկեդարու բեղուն շրջանին։ Առաջինը՝ «Ս. Մեսրոպ». պատմական շրջանակի մէջ տալով անոր կեանքը, նկարագիրը և հուսկ անոր արժէքը։ Երկրորդը կատարած գործն ու անոր արժէքը։ Երրորդը «Ս. Գրքի թարգմանութեան ազդեցութիւնը հայ կրօնական կեանքին վրայ»։ Երրորդը «Ս. Գրքի թարգմանութեան ազդեցութիւնը հայ քաղաքական կեանքին վրայ»։ Վերջին օրը շքեղ բեմադրութիւն մը կերտուած էր. թարգմանչաց մատուցումը պատկերացնող նկար մը՝ այդ առթիւ պատրաստուած. անոր աջ ու ձախ Հոփսիմէի և Ս. Նշանի տաճարներու օրինակներ. անմահներու պատկերին առջեւ զետեղուած Ուսումնասիրութիւններ՝ Ոսկեդարու հեղինակներուն գործերու մասին քննութիւններով և տեսութիւններով։ Կեդրոնական բանախօսութիւն մը կը մատնանշէր Ս. Սահակի կարկառուն դէմքը և կազմակերպուած ու արդիւնաւորուած գործին մեծ

digitised by A.R.A.R.@

գծերը։ Յաջորդեր են հայրենաշունչ տաղեր, և Կոմիտասեան խմբերգներ։

ԿԱԼԿԱԹԱ Հոկտեմբեր 12ին, Հայոց Մարդասիրական Ճեմարանի դահլիճին մէջ՝ նախագահութեամբ Գարեգին քհյ. Կիրակոսեանի և մասնակցութեամբ Ճեմարանի և Դաւթեան Դպրոցի աշակերտութեան։ «Տէր կեցո, դու զՀայս» երգէն վերջ՝ նախագահը կու տար բացատրութիւն համազգային տօնին նշանակութեան և կը շեշտէր Ս. Գրքի թարգմանութեան կարեւորութիւնը հոգեկան և ազգապահպանման գերին մէջ։ Կը յաջորդէին արտասանութիւններ, բանախօսութիւններ ու երգեցողութիւններ։ Իսկ Հոկտ. 20ին, տեղւոյն Ս. Նազարէթ Եկեղեցւոյն մէջ աւելի յորդորական ու կրօնական նկարագրով քարոզատուութիւններ կ'ըլլային նոյն Գարեգին քահանայէն՝ հայ. և անգլ. լեզուներով, ոգեւորելու ժողովուրդը ազգային տօնին սրբազան յիշատակով, և վառելու անոնց մէջ Հայ Եկեղեցւոյ և Հայրենիքի սէրը։

ՄԻԼԱՆ Հոկտեմբեր 12ին գիշերը Gioventù Univ. Fascista-ի Սրահին մէջ, Միլանաբնակ հայրենակիցներէ կազմակերպուած, կը տօնուէր յոբել. հանդէսը։ Վենետկոյ Մխիթ. Միաբանութիւնը և Հ. Բ. Ը. Միութիւնը բերած էին իրենց մասնակցութիւնը։ Հանդէսը կը բացուէր հայ-պարսկական երաժշտութեամբ. նախ կը խօսէր Տոքթ. Ե. Արզումանեան ծանրանալով Աստուածաշունչի ազգապահպանողական արժէքին վրայ. ապա Հ. Բ. Ը. Մ. ներկայացուցիչ Օ. Տիլսիզեան, և յետ երգերու և արտասանութիւններու, հմուտ բանախօսութիւն մը կը կատարէր Հ. Վարդան Վ. Հացունի, յատկապէս հրաւիրուած Վենետկէն։

ՖՐԷԶՆՈՅ Հոկտմ. 12, 13ին կը սարքուէր յոբելինական տօնակատարութիւնը։ Առաջին օրը, Ս. Երրորդութիւն Մայր Եկեղեցւոյ մէջ կը բացուէր նախատօնակով. — յաջորդ օրը, Ս. Պատարագ և քարոզ. ապա երեկոյեան՝ դարձեալ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ՝ սկիզբ կը տրուէր գրական հանդէսին համազգային հանգամանքով՝ մասնակցութեամբ յարանուանութեանց ներկայացուցիչներուն։ Բացման խօսքը կ'ընէր Սարկ. Տիար. Գ. Տ. Վարդանեան. նախ կը բանախօսէր՝ Ֆրէզնոյի Հայ Երիցական Եկեղեցւոյ հովիւ Վեր. Վարդան Պ. Ամիրխանեան՝ նիւթ ունենալով «Ինչո՞ւ կը սիրեմ Ս. Գիրքը». յետոյ, Ֆրէզնոյի Պանդխտ. Հայ ժողով. Եկեղեցւոյ հովիւ՝ Վեր. Մ. Կ. Փափազեան, ներկայացնելով Ս. Գրքի հայ թարգմանութեան՝ ազգային, լեզուական, գրական և բարոյական արժէքները։ Երրորդ խօսողն էր Գեր. Տ. Գեղամ Վրդ. Գասպարեան, նիւթ ունենալով «Սահակի, Մեսրոպի ըրած ծառայութիւնը»։ Դպրաց դասը միջանկեալ կ'երգէր շարականներէն՝ առաջնորդութեամբ երաժշտ. Փրոֆ. Գալֆայեանի։ Անպակաս էին նաեւ մեներգ ու արտասանութիւն։

ՖԱՌԻԼԸՐԻ Հոկտեմբերի 13ին, Ազգային սրահին մէջ, նախագահութեամբ Գալիֆոռնիոյ Առաջնորդական Տեղապահ Եղիազար քհնյ. Աշճեանի կը տօնուէր յոբելեանը։ Ճառախօսութիւնները բոլոր եղած են տեղացի ազգայիններէն՝ ընդմիջուած երգեցողութիւններով։

ԹԱՒՐԻԶ Հոկտեմբեր 13ին, նախ կը մատուցուէր ձայնաւոր Պատարագ թեմական դպրոցի քառաձայն խումբին երգեցողութեամբ, ապա մշակոյթի տան սրահին մէջ, խուռն բազմութեան ներկայութեան նախագահ Ս. Հայրը կը բանար հանդէսը բացատրելով տօնին նշանակութիւնն և գրոց գիւտի պատմութիւնը. թարգմանութեանց զանազան դժուարութիւնները, յաջող ելքը և այլն։ Երկրորդ բանախօսն էր Պ. Յովակ Ստեփանեան՝ որ կ'ընէր Գրոց գիւտի և Ս. Գրքի թարգմանութեան պատմականը։ Արտասանութիւններ ու երգեցողութիւններ կը ներդաշնակէին հանդէսը։

ԳԱՀԻՐԷ Հոկտեմբեր 13ին, Ամերիկեան Համալսարանի չքեղ սրահին մէջ նախաձեռնութեամբ Ազգ. Առաջնորդարանին՝ կը բացուէր հանդէսը Կոմիտաս Վ.ի «Տէր Կեցո» երգով՝ «Շնորհալի» Երգչախումբէն։ — Բացման խօսքը կ'ընէր Կաթողիկէ Հայոց Առաջնորդարանի կողմէ Վարդան Վրդ. Խաչերեան։ Յետ արտասանութեանց ու «Ով մեծասքանչ»ին՝ խօսք կ'առնէր Ոսկան Պէյ Մարտիկեան՝ ներկայացնելու Ոսկեդարը, Ս. Մեսրոպի գործը։ Թատերական ձեւով ներկայացուցեան Ս. Սահակ ու Ս. Մեսրոպ տրամախօսելով՝ իրենց ազգաշէն գործունէութեան, ստեղծագործողի և լուսաւորողի դերին մէջ։ Ապա յաջորդեցին արտասանութիւններ և այլ բանախօսութիւններ՝ գրոս փակեց Առջ. Փոխանորդ Տ. Մամբրէ եպս. Սիրունեան՝ կարճ բայց ոգեւորիչ խօսքերով։

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ Հոկտեմբեր 13ին, կը գումարուէր յոբելինական Գ. հանդէսը, որուն երկու նախընթաց օրերը նուիրուած էին հոգեւոր մասին ինչպէս ուրիշ անգամներ։ Ժառանգաւորաց վարժարանին մէջ կը կատարուէր գրական հանդէսը. բացման խօսքը կ'ընէր յանուն Յոբելինական Յանձնախումբին՝ Պ. Շ. Պէրպէրեան, և «Տէր, կեցո՛ դու զՀայս» երգէն վերջ կը բանախօսէր Տիրան Վրդ. Ներսոյեան «Յաւերժական աշակերտութիւնը» նիւսոյեան «Յաւերժական աշակերտութիւնը» նիւթին շուրջ։ Ապա ներդաշնակ երգեր ու արտասանութիւն։ Ապա Ներդաշնակ երգեր ու արտասանութիւններ. և հուսկ Նախագահ Ս. Պասանութիւններ. և հուսկ Նախագահ Ս. Պասանութիւններ. և հուսկ Նախագահ Ս. Պ

տան կատարած ճամբորդութեան մէջ ունեցած յիշատակներէն։

ՊՐԻՒՔՍԷԼ Հոկտեմբեր 20ին, քաղքիս «Գեղարուեստից պալատ»ի սրահին մէջ բազմախուռն հանդիսականներու ներկայութեամբ կը բացուէր տօնախմբութիւնը Փր. Ն. Ագոնցի բացման խօսքերով։ Ցետ հայրենասիրական զգացմամբ լի արտասանութեանց և երգերու կը սկսէր հանդէսին Բ. մասը. կը բանախօսէր Ա. Սարուխան Ս. Գրքի հայերէն հրատարակութեանց շուրջ։ Պ. Մ. Տէր Սահակեան՝ փակման խօսքը կ'ընէր երախտագիտական զգացումով առ Ս. Էջմիածնի Վեհ. Կաթողիկոսը սոյն յոբելինական գեղեցիկ կարգադրութեան համար։ — Գեղարուեստական մասին փայլը՝ համակ գործ էր Պ. Վ. Սարգիսեանի՝ որ իր երաժշտական մեծ տաղանդով լսելի ըրաւ ընտիր կտորներ ողբ. Կոմիտաս Վ.էն և իր յօրինածներէն։

ԵԱՖԱ Հոկտ. 20ին, Ցոյն-Որթոտոքսներու Վարժարանին մէջ նախագահութեամբ Եղիշէ Վրդ. Տէրտէրեանի, որ յանուն Երուսաղէմի Ս. Պատրիարքին կը շնորհաւորէր Եաֆայի «Հայկաշէն» Միութեան ազնուական Հայորդիները իրենց այս գովելի ձեռնարկին համար։ Նախ կը բանախօսէր ինքը Նախագահը, յետոյ Գր. Մխալեան, հրաւիրուած յատկապէս Երուսաղէմէն. հուսկ յանուն «Հայկաշէն» Միութեան՝ Յ. Գափլանեան։ Արտասանութիւններ ու երգեցողութիւններ անպակաս էին։

ՆԻՒ-ԵՈՐՔ Հոկտ. 20ին, գաղութիս Հայ Առաք. և Հայ Աւետ. եկեղեցիներու միաձայնութեամբ՝ կը սարքուէր հանդէսը՝ որ կը բացուէր «Հայր մեր»ով յոտնկայս։ Բացման խօսքը կ'արտասանէր Մ. Քէյիշեան։ Կը բանախօսէր Ե. Սէքսէնեան՝ Ս. Սահակի և Ս. Մեսրոպի և հայ գրերու մասին։ Ցետ արտասանութեանց և երգեցողութեանց՝ Վեր. Յ. Խաչատուրեան՝ վեր կը հանէր Վսեմաշուք Թագաւորին բարձր կարողութիւններն ու նկարագիրը։ Հանդէսը կը փակուէր Տիկ. Խաչատուրեանի «Տէր, կեցո՛ զու զՀայս» մեներգով։

ԱԲԱԴԱՆ Հոկտեմբեր 24ին, Ազգ. Դպրոցին մէջ, նախաձեռնութեամբ Մանկավարժական Խորհուրդին, և հովանաւորութեամբ Ազգ. Դպրոցի հոգաբարձութեան կը սարքուէր հանդէսը։ Բացման խօսքը կ'ընէր Ա. Այչուշեան՝ ներկայացնելով օրուան տօնին մեծ նշանակութիւնը։ Կը յաջորդէին պարսկերէն և հայերէն արտասանութիւններ և խմբերգներ։ Կը բանախօսէր՝ Պ. Լեւոն Մելիք-Դադայեան՝ հակիրճ բայց ոգեւորիչ կերպով բացատրելով թարգմանչաց մեծ գործին գժուարութիւնները և անոնց տարած յաղթանակը։

ԲԼՈՎՏԻՒ Հոկտեմ. 27ին նախ տեղի կ'ունենար ձայնաւոր Պատարագ, և յետ միջօրէի գրական հանդէսը՝ Պուլկար բարձրաստիճան պետական պաշտօնատարներու և ազգային հրաւիրեալներու առջեւ, Նախագահութեամբ Գաղութին Առաջնորդ Երուանդ Ս. Փէրտահճեանի, քաղքիս «Թրակիսքի Եունաք»ի ընդարձակ սրահին մէջ։ Զանազան բանախօսութիւններու մէջէն հետաքրքրական էր Փրոֆ. Մլատէնովի, Սոֆիայի համալսարանին ուսուցչապետինը. «Հայ լեզուի աղերսը՝ պուլկար և այլ հնդեւրոպական լեզուներու հետ»։ Շահեկան էր նաեւ Պուլկար գրագէտ Եորգան Քովաչեւի գրուատիքը Հայոց նկատմամբ իբրեւ վաղեմի քաղաքակիրթ ազգի։ Հանդէսը կը փակէր Ս. Հինդլեան, իբրեւ գլխաւոր կազմակերպիչ, շնորհակալութիւն յայտնելով հիւրերուն և բանախօսներուն։

ՊՈՒՔՐԷՇ Հոկտեմբեր 27ին, քաղաքին ամէնէն մեծ «Ամէնէ»ին մէջ, տեղի կ'ունենար հանդէսը նախագահութեամբ Ռումանահայոց Առաջն. Յուսիկ Արք. Զօհրապեանի։ Ներկայ էին, Փրոֆ. Եորկա՝ նախկին Նախարար, հայազգի Պ. Գրիգոր Թրանգու-Եաշ, Հայ կաթողիկէ առաջնորդը Գերպ. Հ. Ս. Կոգեան, եւն, եւն։ Հանդէսը կը բանար Գեր. Նախագահը՝ Տէրունական աղօթքով. կը յաջորդէր Կոմիտաս Երգչախումբէն «Ով մեծասքանչ զու լեզու», որմէ վերջ կը բանախօսէր նախ Նախագահն ինքը, յետոյ, խօսք կ'առնէր Փրոֆ. Եորկա որ սիրուն ու քաջալերիչ գրուատիք մը կը հիւսէր Հայ Ազգին վրայ. ապա Գերյ. Հ. Սահակ Կոգեան՝ որ կը ցուցնէր իր ճառով Աստուածաշունչի ընթերցման անհրաժեշտութիւնը։ Հուսկ Օ. Պէրպէրեան։ «Կոմիտաս» երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Պ. Պօթէզի, ընտիր կտորներով կ'ընդհատէր ներգաշնակօրէն ճառախօսութիւնները։

ՊՐԱՅԼԱ Հոկտեմ. 27ին, Թաղական Խորհուրդին հրաւէրով և նախաձեռնութեամբ՝ ի ներկայութեան տեղւոյն փոքր հայ գաղութին կը տօնուէր յոբելեանը, կրօնական և գրական հանդէսով։ Կը պատարագէր ծերունազարդ Տ. Կարապետ. կը խօսէին Գ. Օհանէսեան՝ Ս. Սահակի և Ս. Մեսրոպի կատարած մեծ դերին վրայ, ապա Պ. Արամ Յարութիւնեան սահուն ռումաներէնով բացատրելով մեծ դարագարձին իմաստը, և հուսկ Ե. Օզանեան։

ՍԻԼԻՍՏՐԱ Հոկտեմբեր 27ին, Արեւելուի մէջ տեղի կ'ունենար տեղւոյս Ազգ. Մարմիններու կողմէ կազմակերպուած յոբելինի հանդէսը, նախագահութեամբ Յուսիկ Արքեպիսկոպոս Զօհրապեանի։ Հանդէսին նշանակութիւնը կը բացատրէին կարգաւ, Ս. Նախագահը, Հ. Ս. Կոգեան և Օ. Պէրպէրեան, և ապա Փրոֆ. Եորկա կը խօսէր ճառ մը՝ դրուատալից կերպով վեր հանելով Հայոց հին քաղաքակրթութիւնը։

ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻԱ Հոկտեմբեր 27ին, նախագահութեամբ երեք յարանուանութեանց հոգեւոր Պետերուն՝ առաւօտեան կրօնական արարողութիւններէն զատ՝ յետ միջօրէի Ֆրանսական Լիկոնին մէջ կը բացուէր գրական հանդէսը՝ Գեր. Վարդան Վ. Խաչերեանի ճառով։ Յաջորդաբար կը խօսէին Վեր. Ս. Մելգոնեան՝ անգլիերէն լեզուով, Փրոֆ. Ս. Խաչատուրեան, որ միանգամայն էր երաժշտական բաժնին կազմակերպիչը, որուն 50 հոգիոց Երգչախումբը քառաձայն նուագներով՝ ներդաշնակօրէն կու տար զանազանութիւն բանախօսութեանց։

ՖՈՔՇԱՆ Հոկտեմբեր 27ին, տեղւոյս փոքրիկ գաղութն եւս սարքած է յոբելինական հանդէսը։

ԼԻՒԲՍԵՆՊՈՒՐԿ Հոկտեմբեր 27ին, Բարիզի Հայ Աւետարանական եկեղեցւոյն և Սթրազպուրկի Աբսիոն Քրիկան ան Օրիան կազմակերպութեան միացեալ նախաձեռնութեամբ, քաղաքին բողոքական եկեղեցւոյ մէջ ալ կը տօնուէր յոբելեանը։

ՍԷՆԹ-ԷԹԻԷՆ Նոյեմբեր 11ին, տեղւոյս Հ. Բ. Ը. Մ. Մասնաճիւղը՝ բաւական սրահին մէջ կը սարքէր հանդէսը։ Յ. Յովսէփեան կը կարդար Աստուածաշունչի և թարգմանիչներուն յատուկ ուղերձ մը։

զանազան երգերէ ու արտասանութիւններէ վերջ՝ կը բանախօսէր՝ Փրոֆ. Գ. Խայիկեան ներկայացնելով Ս. Գրքի թարգմանութեան արժէքը այլ և այլ տեսակէտներու տակ։ Հանդէսին վերջին մասը, նուիրուած աւելի Ողբ. Երժշ. Կոմիտասի Վարդապետի անմահ յիշատակին, կը փակուէր միաբերան երգուած «Հայր մեր»ով։

ՔՈՆՍԹԱՆՑԱ Նոյեմբեր 11ին, յունական «Էլպիս» թատրոնին մէջ, նախագահութեամբ Թեմին Առաջն. Յուսիկ Ս.ի կը բացուէր հանդէսը կաթողիկոսական Կոնդակին ընթերցումով և Ռումանական քայլերգով։ Ցետ քանի մը արտասանութեանց, երգերու և ի պատիւ Ս. Թարգմանչաց շարակնի մը՝ կը բանախօսէր Նախագահը Ս. Գրքի՝ Հայ ազգի իմացական ու կրօնական կեանքին մէջ ունեցած մեծ դերի մասին։ Ապա խօսք կ'առնէր Տիկ. Պ. Աշըգեան՝ թռուցիկ ակնարկ մը ձգելով պատմութեան վրայ՝ կ'ուզէր ցուցնել Ս. Գրքին կենաց վրայ ըրած ազդեցութիւնն և օգուտը, յիշելով Գայիանեանները, Հոփսիմեանները տոչորուած Աւետարանի սիրով, Վարդանանց շրջանին՝ «Տիկնայք փափկասունք»ը, որ իրենց մխիթարութիւնը Ս. Գրքի ընթերցման մէջ կը գտնէին։ Վերջին ճառախօսն էր Գր. Սարայտարեան, որ գրուատիքն ըրաւ հայ ժողովրդի իմացական արժանիքներուն՝ որով դարեր առաջ քաղաքակրթուած՝ գիտցած էր իր հայրենի բարբառով ընթեռնուլ Ս. Գիրքը՝ համեմատութեամբ Եւրոպայի ներկայ ժողովուրդներուն։

ՍԵԼԱՆԻԿ Նոյեմբեր 17ին, «Փալաս»ի ընդարձակ թատերասրահին մէջ՝ Առաջնորդական փոխանորդ Տէր Սահակ Ա. Հալէպեանի խօսքերով և «Հայր մեր»ով կը բացուէր հանդէսը։ Նախագահը՝ Պ. Մորճիկեան, կու տար նախ հակիրճ կերպով տօնին նշանակութիւնը. ապա հանդիսականները յոտնկայս կ'ունկնդրէին Հելլէն ազգ. երգը և Կաթողիկոսական կոնդակը։ Ապա Մուրատեան Ծ. Վրդ. կը բացատրէր Ս. Գրքի թարգմանութեան արժէքը ու Ս. Մեսրոպի ունեցած մեծ դերը։ Ցետոյ «Ով մեծասքանչ»ի խմբերգին՝ կը բանախօսէր Պատ. Կ. Ֆարաճեան, ներկայացնելով հայ գրերու գիւտին պատմութիւնը և զոյգ անմահ պարապեներուն ինչպէս և անոնց աշակերտներուն կատարած մեծ գործը։ Հանդէսի Բ. մասին կը բանախօսէր Կ. Գէորգեան բացատրելով Ս. Մեսրոպի գործին մեծ արժէքը, ցուցնելով անոր

digitised by A.R.A.R.@

բազմակողմանի զժուարութիւնները, որով կը ներկայացնէր զանիկա ոչ միայն գիւտ ընող մը, այլ նաեւ խորաթափանց գիտնական և արուեստագէտ։ Կը փակուէր հանդէսը Նախագահին ջերմ շնորհակալութիւններով հանդիսականներուն՝ Յանձնաժողովի կողմէն։

ՍԱՐԻ Նոյեմբեր 17ին, տեղւոյն Ազգային երկսեռ «Հաֆէզ» Դպրոցի հոգաբարձութեան նախաձեռնութեամբ կը տրուէր յոբել. հանդէսը, զոր կը բանար Դոկտ. Վ. Ջանեան պատմական ընդհանուր ակնարկ մը ձգելով Եդարու հայ մշակոյթին վրայ ու ցոյց տալով Ս. Գրքի ունեցած դերը հայ ժողովուրդի զարգացման մէջ։ — Խօսք կ'առնէին Ա. Պետրոսեան, և Մ. Աբրահամեան, ընդմիջուած արտասանութիւններով ու երգեցողութիւններով։

ՋԻԳԱԿՈՅ Նոյ. 17ին, տեղւոյն Առաք. և Աւետ. եկեղեցիներու մէջ թէ առանձին և թէ միասնաբար կը տօնուէր յոբելեանը՝ գնահատելի բանախօսութիւններով։ (Տես «Կոչնակ» Նոյ. 23, 1935, էջ 1120)։

ՊՈՒՔՐԷՇ Նոյ. 23ին, Արեւելեի մէջ՝ շքեղօրէն կը տօնուէր յոբելեանը, գլխաւորապէս ռումէն հասարակութեան համար։ Ներկայ էին նախկին Վարչապետ Փրոֆ. Ն. Եորկա, Տիկ. Եորկա, Տոքթ. Եորկա, Պապական Նուիրակ՝ Մոնս. Վալերի, Թեմական Առաջնորդ՝ Յուսիկ արքեպս., Հայ Կաթ. Առաջնորդ՝ Հ. Ս. Կոզեան և այլ բազմաթիւ հայ և օտար մեծամեծ անձնաւորութիւններ։ Հանդէսը շքեղագոյնը կը համարուի Ռումանական Գաղութին։ Բանախօսութիւններէ աւելի կայացած է ան երաժշտական նուագումներու մէջ, Բատիոյով հաղորդուած բացականներուն. յատուկ հմայք մը ազդած են՝ ըլլալով իբրեւ ազգային երգեցողութիւն՝ կատարուած «Կոմիտաս» Երգչախումբէն արուեստի մեծ նրբութեամբ։ — Բանախօսած է միայն Փրոֆ. Եորկա, համակրանքով խօսելով հայ ժողովուրդի հոգեկան արժանիքներու մասին՝ շօշափելով անոր անցեալի և ներկայի կեանքը և գուշակելով լուսաւոր ապագան իր մայրենի հողին վրայ։

ՌՈՒՍՃՈՒՔ Դեկտեմբեր 8ին, հովանաւորութեամբ թաղական խորհուրդին, տեղի կ'ունենար Ս. Աստուածածին Եկեղեցւոյ մէջ։ Նախ խուռն բազմութեան մը ներկայութեան կը մատուցուէր Ս. Պատարագը։ Գրական հանդէսը, կէսօրէ վերջ, կը բացուէր Պուլղարահայոց Առաջ. Երուանդ Արքեպս.էն։ Բանախօսները խղճմտօրէն ներկայացուցին իրենց նիւթերը յօգուտ ժողովրդեան. Պ. Մ. Փարաւազեան՝ «Աստուածաշունչի իմաստը», Օ. Ջարմունի՝ «Հայ մշակոյթը» և Պ. Ա. Սաատէթեան՝ «Թարգմանիչներու դերը հայ կեանքին մէջ»։ — Արտասանութիւնները անպակաս, ինչպէս և երգեցողութիւնները՝ կատարուած Հօկի «Կոմիտաս» Երգչախումբէն։ Փակման խօսքն ըրաւ Տ. Գրիգոր Ա.-ի. Գասպարեան։

ՎԵՆԵՏԻԿ Դեկտ. 15ին, Մխիթարեան Միաբանութիւնս՝ բաց ի ճեմարանական ակումբէն, սարքեց արտաքին հանդէս մ'ալ մասնաւորապէս Վենետիկ քաղաքի ժողովրդական և բարձր շրջանակներուն մէջ ծաւալելու Ս. Գրքի հայերէն թարգմանութեան մեծ յիշատակը և Հայ մշակոյթը։ Կրօնական մասը կատարուեցաւ Ս. Մարկոսի հրաշափառ տաճարին մէջ՝ հայերէն ձայնաւոր Ս. Պատարագով. իսկ Մուրատ-Ռափայէլեան վարժարանին մէջ ալ բանախօսութիւններ և հայերէն թանկագին հին ձեռագիրներու ցուցահանդէս։ (Տես ընդարձակ նկարագր. «Բազմավէպ» Սեպտ.-Դեկտ. 1935, էջ 453)։

ՊԷՅՐՈՒԹ Դեկտեմբեր 21ին, քաղքիս Հայ ճեմարանի Սրահին մէջ տեղի կ'ունենար շարք մը Դասախօսութիւնք՝ Աստուածաշունչը հայ ժողովրդեան ծանօթացնելու նպատակաւ, Նախագահութեամբ Գ. Իփէկեանի։ Դասախօսած են՝ Վ. Գէորգեան, որ ներկայացուցած է Գրոց գիւտէն առաջ ազգային քաղաքական, մտաւորական ու բարոյական կացութիւնը և թէ ինչպէս բարւոքած է ան յետ գրոց գիւտին։ Գառնիկ Կիւզէլեան, որ նկատած է Քրիստոնէութեան օգուտը Հայաստանի մէջ ազգային, կրօնական և քաղաքական տեսակէտներով։ Ն. Աղբալեան՝ բացատրած է Աստուածաշունչի հայկ. թարգմանութեան խոր ազդեցութիւնը հայ գրականութեան վրայ։

ՊՈՒԵՆՈՍ-ԱՅՐԷՍ Դեկտ. 25ին, Հայ կեդրոնի մէջ յետ Եկեղեցական արարողութեանց՝ կը բացուէր յոբելինական հանդէսը։ Նախագահը՝ Ի. Արսլան՝ կը ներկայացնէր հայ Գրոց գիւտի և Ս. Գրքի յոբելեանին յիշատակը։ Հ. Ամիրեանց՝ պատմական ընդհանուր տեղեկութիւններ կու տար Աստուածաշունչի թարգմանութեան մասին. ապա կը բանախօսէր Թ. Մեծատուրեան՝ օրուան յիշատակը նիւթ առած։ Կը փակուէր հանդէսը «Հայր մեր»ով՝ երգուած Երգչախումբէն։

ՊՐԻԻԲՍԷԼ Դեկտեմբեր 29ին, Յ. Վ. Նալպանտեանի նախաձեռնութեամբ, կը կատարուէր յոբելինական հանդէսը՝ կայացած գլխաւորապէս հոգեւոր արարողութեանց կատարման մէջ, ձայնաւոր պատարագով, ժամերգութեամբ, որմէ վերջ գեղեցիկ քարոզ մը կ'արտասանէր Հայր Beaufays Ուսուցիչ Ս. Գրոց Երուսաղէմի մէջ։ Պատարագի ժամանակ ալ քարոզ մ'արտասանած էր Աստուածաբանութեան ուսուցիչ Lebon որ միանգամայն հայերէնի ուսուցիչ է Լուվէնի համալսարանին մէջ, շեշտելով թէ «Հայերը գիտեն և պարծանքով կը հռչակին թէ Աստուածաշունչն եղած է յորդահոս աղբիւրը իրենց ազգային, մշակութային և կրօնական կեանքին»։

ԱՄՍԹԵՐԴԱՄ (Թուական?). Հայերէն Աստուածաշունչի Առաջին տը-պագրութեան այս խանձարուրքն (Ոսկան Վ.-ի ձեռքով, 1666ին) ալ կատարեց յոբելեանը։ Քաղքիս Վոնիփակիոս եկեղեցւոյն ժողովրդապետ՝ Վոնիփակիոս ջերմեռանդութեամբ՝ կը սարքուէր կրօնական հանդէս մը ի պատիւ հայ Աստուածաշունչին։ Հրաւիրուած էր Պրիւքսելէն Յ. Վ. Նալպանդեան պատարագելու հայ ծէսով։ Լուկուանի (Լէյտէն) Համալսարանի գրատունը, փառաւորելու համար հանդէսը, զրկած էր 1666ի Ամստերդամեան հայ տպագիր փառակազմ Աստուածաշունչը՝ որ նուիրուած էր այդ Համալսարանին լատին արձանագրութեամբ մը 1676ին։

ԲԼՕԷՇԹԻ (Թուականը?) տեղւոյն փոքրիկ հայ գաղութն եւս տօնած է մեծ յոբելեանը մասնակցելով ազգ. գրական շարժման։

ՅՈՐԵԼԻՆԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍՆԵՐ 1936ին

ՍՈՖԻԱ Յունուար 25ին, տեղւոյս նորակառոյց Եկեղեցւոյն մէջ տեղի կ'ունենար յոբելինական հանդէսի առաջին մասը։ Հանդիսաւոր Պատարագէն վերջ կը խօսէին՝ Թեմ. Առջն. Փերտահճեան Ս. օրուան տօնին իմաստը բացատրելով, և Վեր. Ս. Մանուկեան ոգեւորիչ հայրենասիրական ճառ մը։ Երգչախումբը կը լսեցնէր «Ով մեծասքանչ»ը։

ՍՈՖԻԱ Փետր. 2ին, տեղացի և գաղութի ժողովրդեան համար կը սարքուէր դարձեալ յոբելինական հանդէսը աւելի շքեղ։ Բացման խօսքը կ'ընէր Առաջնորդ Ս.-ը անդրադառնալով հայկ. գրականութեան կոթողներուն վրայ. ապա կը խօսէին՝ Փրոֆ. Տոտոմեանց՝ Ռուսերէն լեզուով հայ ճարտարապետութեան և հայ մշակոյթի մասին, Փրոֆ. Մլատէնով՝ իբր գրաբարագէտ՝ լեզուներու յարաբերութեանց վրայ, Պ. Յ. Պողոսեան՝ հայ Գրոց գիւտի, Կ. Միքայէլեան՝ Հայ Մատենագրութեան Ոսկեդարուն վրայ։ — Երգչախումբը՝ պատրաստուած Գուսան Վրդ.է՝ ներդաշնակ երգերով կ'ընդմիջէր բանախօսութիւնները։

ՀԱԼԷՊ Փետր. 20ին և 23ին, նախագահութեամբ քաղաքիս Հայ Կաթողիկէ վիճակաւորին Գերպ. Գրիգոր Արքեպս. Հինտիէի կը սարքուէր գրական-գեղարուեստական յոբելինական հանդէսը Cercle Catholiqueի մեծալուք սրահին մէջ։ Կը բանախօսէր Հ. Յովհաննէս Մըսբրեան, հիւսելով գրոց գիւտի մեծ եղելութեան դրուատիքը և ցոյց տալով և բացատրելով Հայ Աստուածաշնչական մանրանկարչութեան նմոյշներու արուեստը։ Երգեցողութիւնները կը վարէր Հ. Պէրպէրեան։ Փակման խօսքն ըրաւ Գերպ. Գրիգոր Հինտիէ։

ԲԱՐԻԶ Մարտ 29ին, Սորպոնի ընդարձակ ամփիթատրոնին մէջ կը սարքուէր հանդէսը՝ այս անգամ Ֆրանսացիներուն համար, թէեւ համեմատաբար քիչ էին Ֆրանսացի հրաւիրեալները։ Կը նախագահէր Երեսփ. Եդուարդ Սուլիէ, որու բացման խօսքէն վերջ Արշակ Զօպանեան կը կարդար հայագէտ Մէյյէի և բուզանդագէտ Շարլը Տիլի նամակները, որոնցմով իրենց յարգանքը և գնահատանքը կը յայտնէին Հայոց և հանդէսին՝ ցաւելով նիւթապէս ներկայգտնուիլ չկարենալնուն համար։ Յետ Սիփան — Կոմիտաս Երգչախումբի երկու երգերուն՝ խօսք կ'առնէր Գարեգին Ս. Կաթողիկոսական Նուիրակը, որուն կը յաջորդէր Ա. Զօպանեանի Ֆրանս. լեզուով ճառախօսութիւնը՝ ծանրանալով Հայ Բանաստեղծութեան շուրջ։ Գեղարուեստագիտական յօդուած մը կը կարդար նաեւ Պ. Գաբրիէլ Մխէէ, Ուսուցչապետ Քոլէժ տը Ֆրանս.

digitised by A.R.A.R.@

սի՝ հայ ճարտարապետութեան վրայ։ Ն. Ադոնց Ֆրանս. լեզուով կը կարդար՝ «Հայկ. Աստուածաշունչը և անոր պատմական տարողութիւնը» նիւթին վրայ։ Հուսկ կը խօսէր Ամէտէ Կասթուէ, նախագահ Ֆրանս. Երաժշտագիտական Ընկերութեան, Հայ Երաժշտութեան մասին, սկսելով հին սրբազան երգեցողութիւններէն ու երաժիշտներէն մինչեւ արդի շրջանը։ Ճառախօսութիւնները ներդաշնակօրէն կ'ընդմիջուէին մեծաւ մասամբ հայ արուեստագէտներու երգերով կամ նուագումներով, ինչպէս նաեւ հայ և ֆրանս. լեզուէ արտասանութիւններով։ — Այս հանդէսը սակայն՝ Աստուածաշունչի յոբելեանին հանդէս ըլլալէ աւելի՝ կը ներկայանայ իբրեւ հայ գեղարուեստի ծաւալման կամ ծանօթացման հանդէս մը, որուն գլխաւոր կէտերը կը կազմեն հայ քանաստեղծութիւնը, ճարտարապետութիւնը և երաժշտութիւնը։

ՀԱՄՊՈՒՐԿ Մայիս 10ին, գեղարուեստական ճոխ յայտագրով և մասնակցութեամբ գերմ. մեծ մտաւորականներու և արուեստագէտներու, տօնեց տեղւոյն հայ գաղութն ալ, թէեւ ուշ, ազգային մեծ յոբելեանը։ Ճառախօսած են՝ Ա. Աբեղեան՝ հայ և գերման յարաբերութեանց մասին, Պ. Բիխարտ Բիխթէր՝ հայկ. արուեստի և պատմութեան մասին, Փաուլ Ռորպախ՝ «Հայ ժողովուրդը, իր եկեղեցին և իր մշակոյթը» նիւթին շուրջ։ Գեղարուեստական մասին փայլ մը տուած է Օր. Հայկանուշ Թորոսեան՝ երգելով ազգային ժողովրդական և դասական հեղինակներէ ընտիր կտորներ, որոնց կ'ընկերանար դաշնամուրի վրայ մեծ հիացումով՝ Ռիխարտ Ռիխտէր։ — Համպուրկի գերման լրագիրները երկար սիւնակներով կ'արձագանգէին ազգ. սոյն մեծ տօնախմբութիւնը, մեծապէս գովելով հայ մշակոյթն և գեղարուեստը։ Կազմակերպութեանս այս յօդուածներուն նիւթ հայթայթելու աշխատակցած է գաղութի ազգասէր հայերէն՝ Հայկ Թիւրքեան։

ՄԱՐՍԻԼԻԱ Յուլիս 21ին տեղւոյս գաղութը ուրիշ հանդէս մ'ալ նուիրեց Ս. Գրքի թրգմ. 1500ամեակին։ Կը նախագահէր Ա. Ջամալեան, որու բացման խօսքէն վերջ՝ կը բանախօսէր Ա. Խոնդկարեան ներկայացնելով պատմական ու քաղաքական արժէքը Սահակի և Մեսրոպի գործին։ Հանդէսը կազմակերպուած էր զանազան ժողովրդական մարմիններու գործակցութեամբ, և բուն ժողովրդական նկարագրով՝ երգ, մեներգ և պար, ինչ որ խորթ էր և Ս. Գրքի նուիրուած հանդէսին պահանջներուն անհամաձայն։

*
* *

Երբ կ'աւարտենք Աստուածաշունչի 1500ամեայ յոբելինական հանդէսներու նկարագիրներուն ամփոփոյքը, անգամ մ'ալ կ'անդրադառնանք ընթերցողին հետ խորին գոհունակութեամբ և պարծանքով՝ այն երեւոյթի մասին՝ որ է մեծ սէրը և անվերապահ փարումը Հայ ցեղին՝ հանդէպ մեր ազգային ամէնէն նուիրական և անկապտելի հարստութեան՝ որ է Հայ Գիրը, մեր Հայրերու կտակը՝ Աստուածային զրքով սրբագործուած և մեզի աւանդուած։

Ահա ինչ որ կ'երաշխաւորէ մեր ցեղային ապրումն և տեւականութիւնը, և օտարներուն առջեւ մեր քաղաքակրթական բարձր աստիճանը, որուն դրուատիքն ըրին այս առթիւ քաղաքակիրթ Եւրոպայի գրագէտ, պատմագէտ ու բանասէր շատ մը կարկառուն անձնաւորութիւններ ինչպէս Ն. Եօրկա, Շ. Տիլ, Ֆ. Մաքլէր, Լ. Մաբէն, Ֆրանց Վերֆէլ, Կալա-Կալաքթիոն և ուրիշներ, ինչպէս տեսանք։

Արդիւնքն ինքնին խօսուն ըլլալով՝ այլեւս հարկ չենք տեսներ հոս գովեստի նոր էջեր հիւսելու։ Միայն կրկին կ'ուզենք շեշտել թէ մեր ամփոփոյքը պարզ քաղուած մ'է ազգային մամուլի տուած տեղեկութիւններէն, և հետեւաբար ընթերցողներն զմեզ անբասիր թող ընեն այն անկատարութիւններուն կամ անճշտութիւններու մասին՝ որ կրնան գտնուիլ մէն մի հանդէսի նկարագրութեան մէջ՝ հակառակ մեր կամքին։

Ամփոփեց Հ. Մեսրոպ ՃԱՆԱՇԵԱՆ

ՅԵՏ-ՅՈԲԵԼԻՆԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԾՈՒԹԻՒՆ

«ՈՐ ՈՒՆԻՑԻ ԱԿԱՆՋՍ ԼՍԵԼՈՑ՝ ԼՈՒԻՑԷ»

Ամենայն Հայոց Վեհափառ Կաթողիկոս խորէն Ա. 1935 Թուականն Աստուածաշունչի Թարգմանութեան և հայ գրագրութեանց հիմնարկութեան յոբելինական տարի հռչակեց։

Ի սփիւռս աշխարհի ցրուած համօրէն հայութիւնն, առանց դիրքի և վիճակի խտրութեան, առանց դաւանական տարբերութեան, խանդաւառանց դաւանական տարբերութեան, խանդաւառանց դաւանական տարբերութեան, խանդաւառ